

משה סנה חותר לאמת

משה סנה: "אחרית כראשית". ערך, העיר והוסיף אחרית-דבר: יאיר צבן; 368 עמ'; הוצ' הקיבוץ המאוחד; תשמ"א-1982.

הכל אם הסוקר את המופיע מתחת ל"מכש הדפוס" יראה בקובץ של כתבי משה סנה רק מעשה מודעי, מעין מצווה מלומדה של חסידיו. הספר שלפנינו אף אינו תיעוד היסטורי גרידא. מבטו של סנה שבעטיפה אינו מבטא קסם אישי בלבד אלא מזכיר תקופה — לא כל כך רחוקה — כאשר מדינאים עדין לא היו פוליטיקאים, ומתוך כך הצליחו להשפיע גם כאשר לא ניצחו במערכות יום-יום.

בתקופתנו רבת התחלופות, כמה בני אדם עדיין זוכרים מדינאי שנוגד בראשית המאה הזאת (1909), התחיל בפעילותו הציבורית בפולין בסמוך לעשור השלישי (1928) ופעל בארצנו מימי מלחמת העולם השנייה (1940) עד לפני עשור שנים? בייחוד שהיה איש אופוזיציה-שבאופוזיציה מצד שמאל? ובכל זאת, לא רק חבריו לדרך הפוליטית דאז אלא גם בית-הוצאה בעל מוניטין, הוצאת הקיבוץ המאוחד, מניח כי ספר זה יעורר עניין רב.

הרי משה סנה היה "חי בעמו" וחבל שהספר אינו מכיל תצלום ההמון הרב שבא לבית הוועד-הפועל של ההסתדרות להתייחד עמו ולחלוק לו כבוד אחרון. "עמך" יוצאי פולין שרידי השואה, ותיקי ה"הגנה", הפלמ"ח והתנועה הקיבוצית, עובדים, אנשי רוח ונוער, מצדדי מפלגות הפועלים ואף דתיים וכמובן חברי אותה מפלגה שהוא הוליך במסירות ללא-לאות — "מק"י של משה סנה".

חבל שאישים, אשר קבעו רבות את דרך היישוב החדש, נשכחים כה מהר — דווקא בעשור המחפש "שורשים". סתירה זו מסבירה אולי חלקית מצבנו הפוליטי העגום. דווקא משום כך ראוי קובץ זה להמלצה יתירה. מי שמתעניין באמת בתולדות יהודי פולין, ענף היהדות שהניח במידה מכרעת את היסודות להתהוות היישוב בארצנו; מי שמתעניין במאבק היישוב הזה לעצמאות ולמדינה משלו; מי שמתעניין בוויכוח רב-השנים כיצד מוטב לנו לפתור את בעיית יחסינו עם הערבים הגרים אתנו ועם העמים הערביים מסביב; מי שמתעניין כיצד יכולנו למנוע ירידת איכות חיינו מדור חלוצי לחברת-בורסה, ומי שמחפש רעיונות כיצד להבטיח את עתיד עמנו בעולם המשתנה, בעתיד הקרובה של האנושות — טוב יעשה אם יקח לידו את "אחרית כראשית". מה גם שלא יסתכן בהיתקלות בסגנון יבש אלא מובטחת לו הנאה מכתובה מבריקה.

ותיקים יזכרו בוויכוחים של אז שלא איבדו מן האקטואליות שלהם. צעירים יפתעו מחדות ראיית הבעיות שביסודן ניצבות גם לפניהם. מבחר מצומצם זה הוא מעט המכיל מרובה — את הפרובלמטיקה הקיומית שלנו עד עצם היום הזה ואף לעתיד לבוא. ביוזמת הוועד הציבורי להנצחת זכרו של משה סנה המשקף קונסנוס לאומי-מתקדם, מוגשים לקורא בחמישה "שערים" שבדרך פרוקים על יהדות פולין שאבדה; על פועלו של סנה כראש המפקדה הארצית של ה"הגנה" (רמ"א); על מלחמת ששת-הימים וחמש השנים אחר-מכן, בהן התריע לבחור במדיניות שתוביל לשלום; על חתירה לעולם אחר שחירויות האדם בו יורחבו על-ידי תמורות סוציאליסטיות, וגם מקצת על מאבקו של סנה נגד השחתת חברתנו ודברי חזון על עמל משוחרר.

אין כאן אלא קומץ מאמרים ונאומים, ואף הוא נבחר משנות חייו האחרונות (1967-1972). קיימת תכנית להוציא-לאור כרך על כל אחת מתקופות חייו וכן ספר ביוגרפי, כבר נעשו עבודות הכנה לכך ויש לקוות כי שוב לא יידרשו עשר שנים עד למומש המשימה. יאיר צבן, שנטל על עצמו את הטיפול במורשתו של משה סנה, הוסיף אחרית-דבר: "משה סנה — החותר לתשובה", המנסה לקסור את פעלו של סנה לאורך כל הדרך על פי שלושה קריטריונים: עם ועולם, עם ושכניו.

ועם ומסורת. גם סקירה זו, פרי גישתו האישית של המחבר, שהוא כיום חבר סיעת מפ"ם בכנסת, בוודאי תניע את הקורא להרהר בשאלות-יסוד. מעניין לקרוא היום, בהקשר למיפנה של סנה אל המארקסיזם והקומוניזם, מה שכתב ב-1942 אפילו אדם כיצחק טבנקין: "איחור המהפכה הסוציאליסטית עלה לה לאנושות בקרבנות אין-ספור. ומפני זה כבוד ל'אוקטובר' שמול מלחמה עולמית ועוני ודכדוך הניף את דגל הסוציאליזם; לא לחינם נעשתה רוח אוקטובר סמל לדור". עמדה המתמיהה כשמעממים אותה עם דעות רוב חברי הכנסת המשייתיים לקיבוץ המאוחד, אך דווקא משום כך היא מקילה עלינו להבין את דרכו של סנה ורבים מאוד בתנועת העבודה הארץ-ישראלית דאז. עוד בהיותו ציוני-כללי א' (מסיעת יצחק גרינבוים) כתב סנה, כפי שצבן מצטט מ"היינט" של שנת 1937 (!): "תהיה זאת שטות מצידנו לזלזל בעובדה, כי בארץ-ישראל חיים כפליים ערבים מאשר יהודים... אפילו שנהיה רוב, לא יפסיק הגוף הזה את קיומו ואל נתפתה לחשוב, שנשתלט עלינו... עלינו לזכור: זהו חוק ביולוגי-טבעי: דרך חלוקה — לאיחוד! דרך השוני — לאינטגרציה!"

עם התהליך המצער של היימנה נסוגו רעיונות אלה

בקצב מהיר אל הקצה השמאלי של תנועת הפועלים הישראלית, ואיתם פנה יותר ויותר שמאלה. משנדחק ממפ"ם, הצטרף עם חבריו למק"י, והודות לוועידה ה-20 של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, שבעבור שנתיים הוקיעה תופעות סטאליניסטיות ויצרה ברצון או שלא ברצון אווירה משחררת בתנועה הקומוניסטית, מצא ויצר סנה אפשרויות גוברות והולכות למיפנה, להיפרדות מרק"ח ולפיתוח קומוניזם המחדש את ההומאניזם המארקסיסטי — זה הבא לידי ביטוי מקיף במאמרים הכלולים בקובץ זה ואשר התפשט בעולם המערבי בשם "אירור-קומוניזם". את סנה הקדים, אולי, טוליאטי — אבל אין ספק כי בשלמות המיפנה הקדים סנה אף את מפתחי דרכו של זקן-הקומוניסטים האיטלקיים, אלה, לרוע מזלנו ומזלם — נזדקקו לזמן רב לעשות דרך זו ולכן גם לא שעו לדברי ההסבר וההתרעה של סנה ומק"י כאשר לבעיות העם היהודי והסכסוך במזרח התיכון.

אולי עוד יבוא יום, וקובץ דברי סנה יתורגם לשפות העולם וישמש לשמאל ספר עיון ולימוד. אך קודם-כל — נלמד אנחנו את הלקח!

יעקב זילבר

מה יצא לך מזה?

יותר מעשר שנים אתה משלם לביטוח. מה יצא לך מזה? מה קיבלת?

אם היה לך מזל ולא נגרם לך שום נזק: לא תאונה, לא שריפה, לא פריצה, לא גניבה... כסף לא יצא לך מזה.

אבל קיבלת הרבה. קיבלת את הדבר העיקרי עבורו שילמת. בטחון.

ביטוח. הרעיון הוא שלך.

